

Sayısal Analiz

İletişim :

Lineer Olmayan
Denklemlerinin
Çözüm Yöntemleri

yyurtay@sakarya.edu.tr
www.cs.sakarya.edu.tr/yyurtay
(264) 295 58 99

- ❖ Basit İterasyon Yöntemi
- ❖ Yarılama (Bisection) Yöntemi
- ❖ Kiriş (secant) Yöntemi
- ❖ Örnekler

BSM

6.
Hafta

2.
Sayfa

DENKLEMLERİN KÖKLERİ

Verilen bir x değeri için $y=f(x)$ fonksiyonu hesaplanabilir.

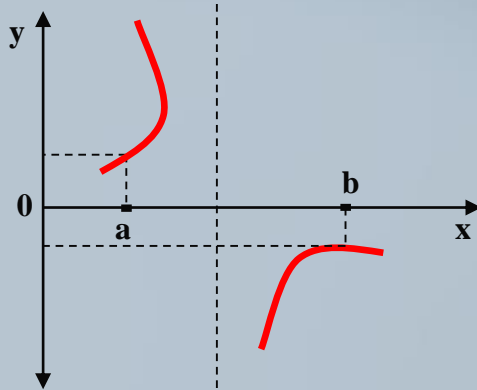
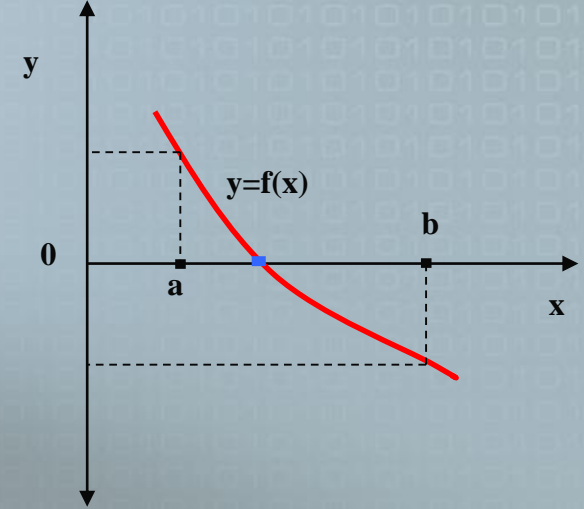
$f(x)=0$ durumunu sağlayan x değerinin bulunuşu çözüm olarak kabul edilir.

Bu çözüm çoğu zaman kök bulma olarak adlandırılır.

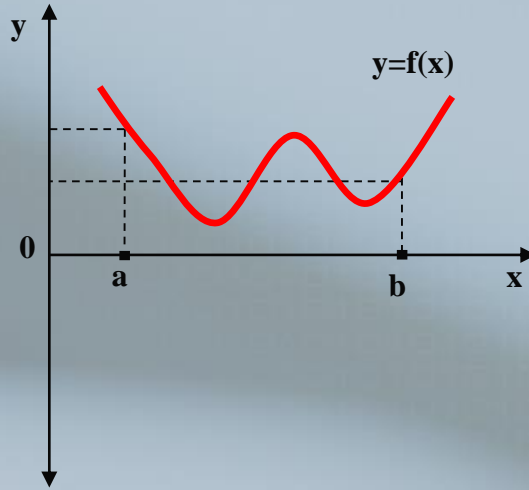
Kök bulmada iki teorem vardır.

TEOREM

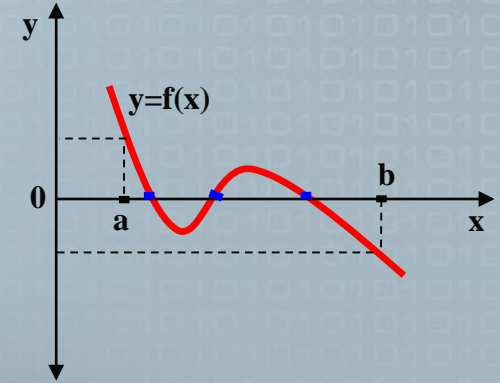
Eğer $f(x)$, $x=a$ ve $x=b$ aralığında sürekli ve $f(a)$ ile $f(b)$ ters işaretli ise a, b aralığında en az bir kök vardır.

Burada $f(a)$ ve $f(b)$ ters işaretli olmasına karşın fonksiyon süreksiz olduğundan bu aralıkta bir kök yoktur.

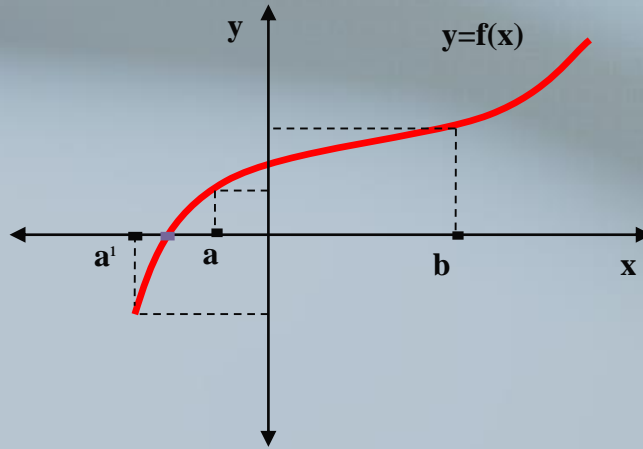
Burada ise $f(x)$ hiç x eksenini kesmediğinden kök yoktur

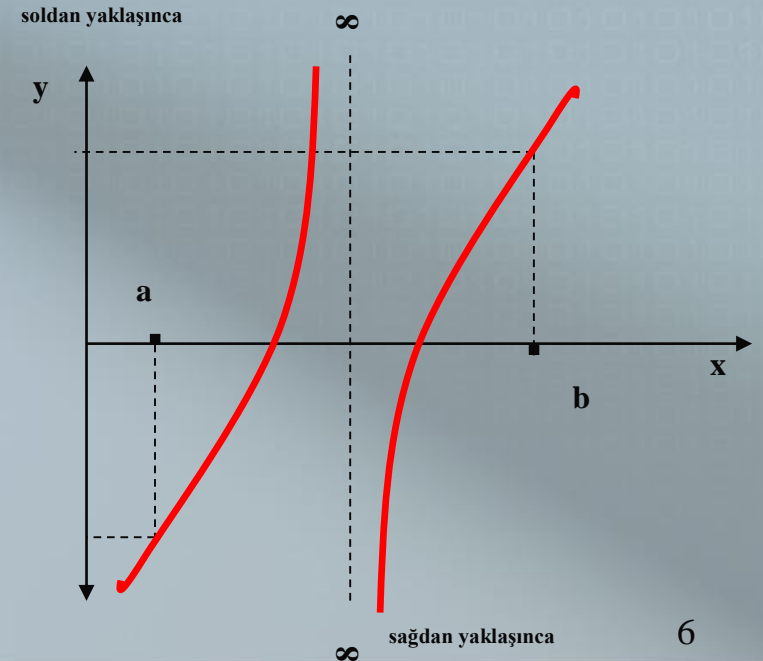
Burada a , b arasında üç kök vardır

TEOREM

Eğer $f(x)$, $x=a$ ve $x=b$ aralığında sürekli ve aynı zamanda x değeri arttığında fonk.da artıyorsa ya da x değeri azaldığında fks.da azalıyorsa $f(x)=0$ değerini sağlayan bir kök vardır.

x arttığında fks artıyor, fakat sürekli değil. Buna rağmen iki adet kök vardır.

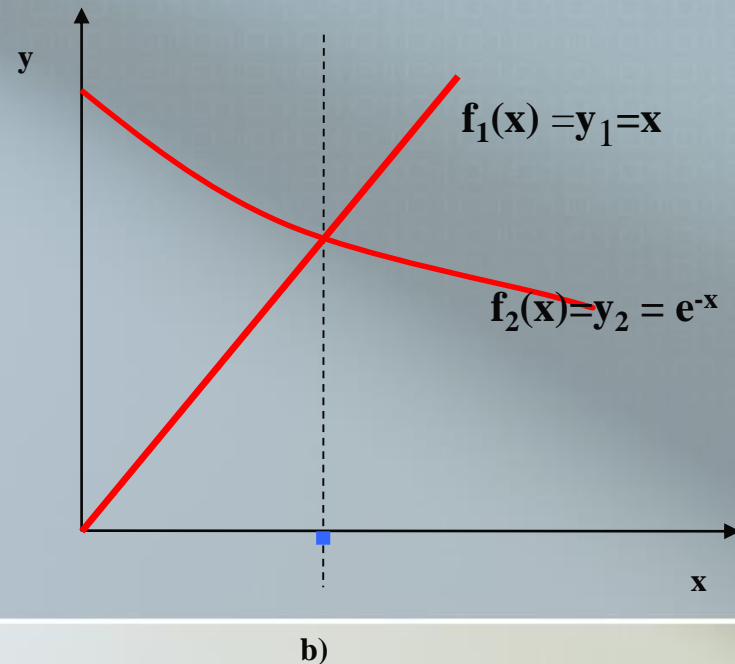
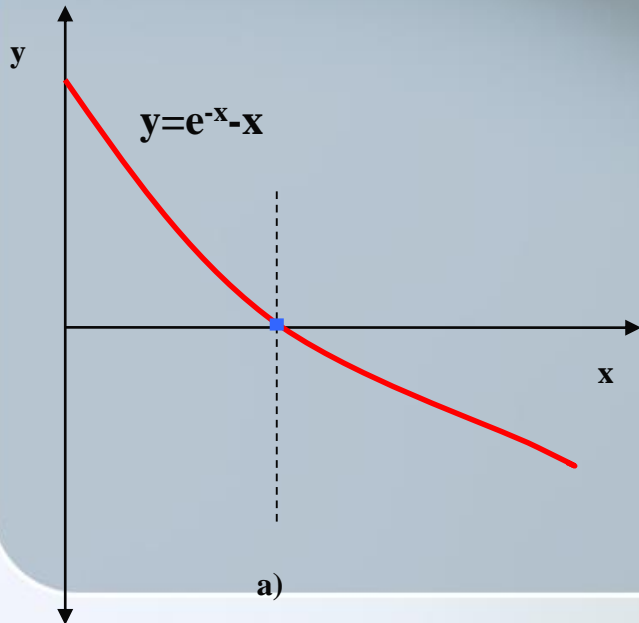
ÖRNEK

Bu fks.nun kökleri grafik yöntemle iki şekilde bulunabilir.

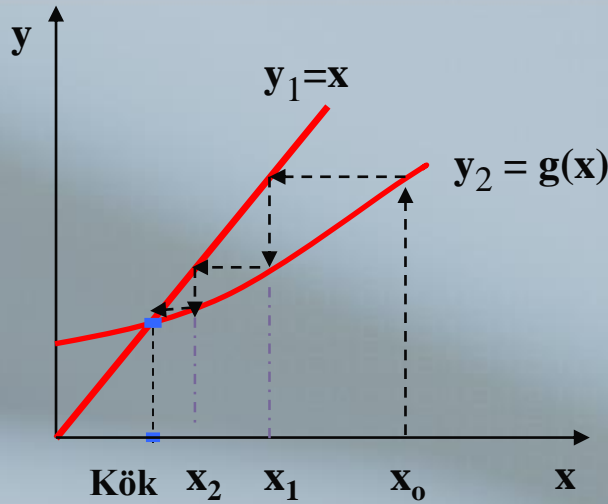
a) x eksenini kestiği yerdeki kök

b) Bileşen fks.larının kesiştiği yerdeki kök.

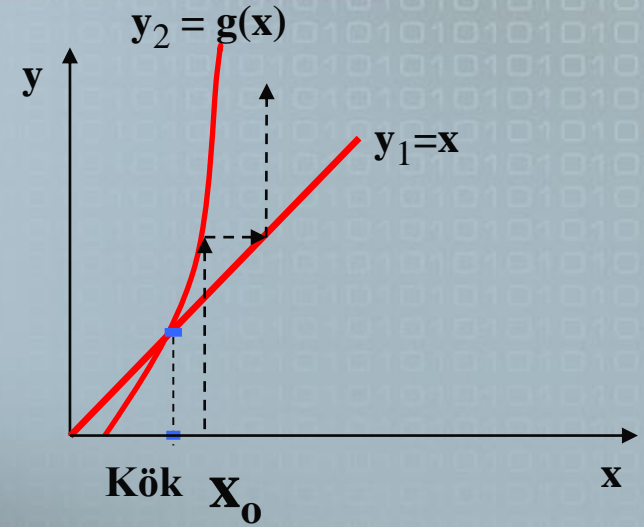
$$e^{-x} - x = 0, \quad x = e^{-x} \Rightarrow y_1 = x \quad \text{ve} \quad y_2 = e^{-x}$$

Basit iterasyonun yakınsamasının ve ıraksamasının gösterimi

Yakınsak

İraksak

BSM

6.
Hafta

2.
Sayfa

Yakınsama ve ıraksama şartı

$$y_1 = x \rightarrow y_1' = 1 \text{ (Eğim)}$$

$$y_2 = g(x) \rightarrow |g'(x_0)| < 1 \text{ ise yakınsak}$$

$$|g'(x_0)| > 1 \text{ ise ıraksak}$$

Burada $y_2 = g(x)$ fks.nun eğiminin mutlak değeri $y_1 = x$ fks.nun eğiminden küçük olması halinde yakınsama olmaktadır.

ÖRNEK

$y = x^2 - x - 3$ denkleminin $x_0 = 1$ noktasında yakınsak mıdır ?

a) $x = x^2 - 3$ ' den

$$y_1 = x$$

$$y_2 = x^2 - 3 = g(x) \rightarrow |g'(x_0)| = 2x = 2 | > 1$$

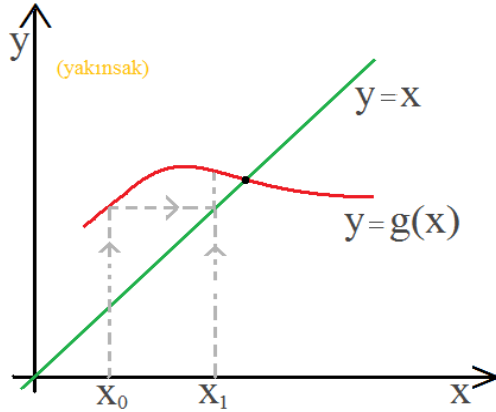
olduğundan ıraksaktır.

Lineer Olmayan

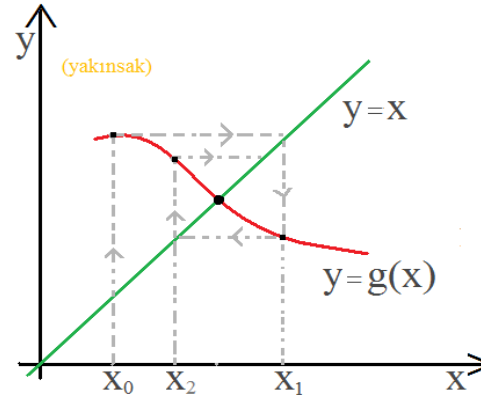
Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

Basit İterasyon Yöntemi :

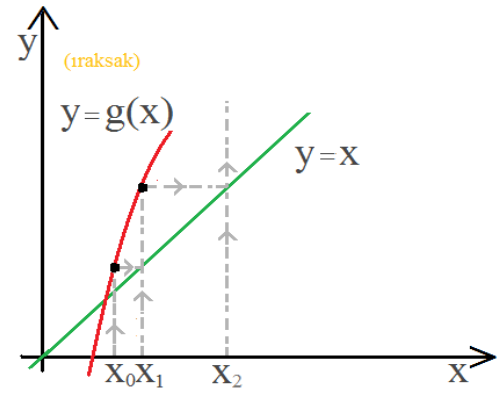
$f(x)$ fonksiyonunun köklerini bulmak için $f(x)=0$ denkliği $x=g(x)$ durumuna getirilir. Bu eşitliğin anlamı $y=x$ doğrusu ile $y=g(x)$ fonksiyonunun kesişim noktasını bulmaktır. $x=x_0$ başlangıç değeri için $g(x_0)$ değerini bularak işlem yapılırsa ;

- I -

- II -

- III -

X' in yeni değeri olarak $X_1=g(x_0)$ alınır. İşlemler tekrarlanırsa

$$X_1=g(x_0)$$

$$X_2=g(x_1)$$

...

$X_n=g(x_{n-1})$ her bir işlem sonunda yeni bir X değeri elde edilir.

Lineer Olmayan Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

Örnek :

$f(x) = 3e^{-0.5x} - x$ denkleminin kökünü $x_0=8$ başlangıç değeri için $\varepsilon = 0.07$ mutlak hata ile bulunuz.

Verilen $f(x)$ fonksiyonu $x=g(x)$ şekline sokulursa $x=3e^{-0.5x}$ elde edilir.

$g(x) = 3e^{-0.5x}$, $x_0=8$, $\varepsilon = 0.07$ verileri ile İterasyon işlemleri gerçekleştirildiğinde;

13. iterasyondan sonra $\varepsilon = 0.07$
hata ile kök değeri $x=1.4$ elde edilir.
(Yakınsak iterasyon)

iterasyon sayısı	x	g(x)	$h= x_n-x_{n-1} $
1	8	0,054946917	7,945053083
2	0,054946917	2,918701514	2,863754597
3	2,918701514	0,697161304	2,221540209
4	0,697161304	2,117066992	1,419905688
5	2,117066992	1,040892786	1,076174206
6	1,040892786	1,782765652	0,741872867
7	1,782765652	1,230264839	0,552500813
8	1,230264839	1,621707926	0,391443087
9	1,621707926	1,333435008	0,288272918
10	1,333435008	1,540173057	0,206738049
11	1,540173057	1,388919019	0,151254038
12	1,388919019	1,498032798	0,109113779
13	1,498032798	1,418494205	0,079538593
14	1,418494205	1,476043484	

Lineer Olmayan

Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

Örnek :

$f(x) = 3 \ln(x) - x$ denkleminin kökünü $x_0=2$ başlangıç değeri için $\varepsilon = 0.09$ mutlak hata ile bulunuz.

Verilen $f(x)$ fonksiyonu $x=g(x)$ şekline sokulursa $x=3 \ln(x)$ elde edilir.

$g(x) = 3 \ln(x)$, $x_0=2$, $\varepsilon = 0.09$ verileri ile iterasyon işlemleri gerçekleştirildiğinde;

x	$g(x)$	$h= x_n-x_{n-1} $
2	2,079441542	0,079441542
2,079441542	2,196298104	0,116856563
2,196298104	2,36031979	0,164021685
2,36031979	2,576391342	0,216071552
2,576391342	2,839169145	0,262777804
2,839169145	3,130534365	0,291365219
3,130534365	3,423611141	0,293076776
3,423611141	3,692087649	

(İraksak iterasyondur)

İterasyon yapılan bölgede, iterasyonun yakınsak olabilmesi için $|g'(x)| < 1$ İraksak olabilmesi için $|g'(x)| > 1$ eşitsizliğini sağlaması gerekir.

ÖRNEK

$f(x) = x^3 - x - 1 = 0$ denkleminin $x_0 = 1.3$ civarında kökü olduğu bilindiğine göre, gerçek kökü $\varepsilon = 0.0000001$ hassasiyetle basit iterasyon yöntemiyle bulunuz.

Bu denklemin $x_0 = 1.3$ civarında kökü olduğu bilindiğine göre önce şartları sağlayıp sağlamadığına bakalım.

ÖRNEK

$f(x) = x^3 - x - 1 = 0$ denkleminin $x_0 = 1.3$ civarında kökü olduğu bilindiğine göre, gerçek kökü $\varepsilon = 0.0000001$ hassasiyetle basit iterasyon yöntemiyle bulunuz.

Bu denklemin $x_0 = 1.3$ civarında kökü olduğu bilindiğine göre önce şartları sağlayıp sağlamadığına bakalım.

Çözüm:

Denklemini; $x = g(x)$ şeklinde yazalım. (Yani $x = g(x)$ dönüşümü yapılır)

$$a) \quad x = x^3 - 1 \rightarrow g(x) = x^3 - 1 \quad \text{ve} \quad g'(x) = 3x^2 \text{ olur.}$$

$$|g'(x_0)| = |3x^2| = 5.07 > 1$$

olduğu için yaklaşım çok zordur. Yani kök yoktur.

b) $f(x) = x(x^2 - 1) - 1 = 0$ ' dan

$$x = \frac{1}{x^2 - 1} \longrightarrow g'(x) = \frac{-2x}{(x^2 - 1)^2} = 5.46 > 1$$

$|g'(x_0)| = 5.46 > 1$ olduğu için yaklaşım çok zor.

c) $x^3 = x + 1$ ' den $x = (x + 1)^{1/3} \rightarrow g'(x) = \frac{1}{3}(x + 1)^{-2/3} = 0.19 < 1$

Olduğu için yaklaşım vardır. Yani köke ulaşılır.

c) şıkkı yakınsama şartını yerine getirdiğinden iterasyon bu şekilde başlatılır.

$X_{k+1} = g(x_k)$ yaklaşımıyla köke ulaşılmaya çalışılır.

$X_1 = g(x_0)$ olacaktır.

$k=0$ için

$$x_1 = g(x_0) = (x+1)^{1/3} = (1.3+1)^{1/3} \rightarrow x_1 = 1.3200061$$

Mutlak hata

$$E_t = x_1 - x_0$$

$$= 1.3200061 - 1.3$$

$$= 0.0200061$$

Bağıl hata

$$\varepsilon_t = E_t / x_1$$

$$= 0.0200061 / 1.3200061$$

$$= 0.015156 \rightarrow \% 1,5156$$

$|\varepsilon_t| < \varepsilon_k$ şartı sağlanmadığı için
iterasyona devam edilir.

$$k=1 \text{ için } \rightarrow x_2 = g(x_1) = (x_1 + 1)^{1/3} = (1.320006 + 1)^{1/3} \\ = 1.323822$$

$$E_t = x_2 - x_1 = 1.323822 - 1.320006 = 0.003816$$

$$\epsilon_t = E_t / x_2 = 0.003816 / 1.323822 = 0.002882$$

$|\epsilon_t| < \epsilon_k$ şartı sağlanmadığı için iterasyona devam edilir

$$k=2 \text{ için } \rightarrow x_3 = g(x_2) = (x_2 + 1)^{1/3} = (1.323822 + 1)^{1/3} \\ = 1.324547$$

$$E_t = x_3 - x_2 = 1.324547 - 1.323822 = 0.0007254$$

$$\epsilon_t = E_t / x_3 = 0.000547$$

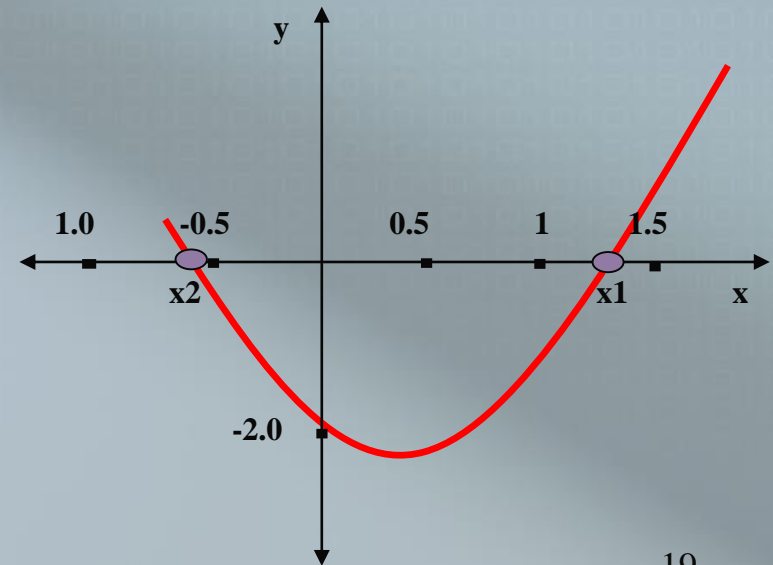
$|\epsilon_t| < \epsilon_k$ şartı sağlanmadığı için iterasyona devam edilir

		E_t	ϵ_t
k= 3 için	$x_4 = 1.3246856$	0.0001378	0.00010
k= 4 için	$x_5 = 1.3247118$	0.0000261	0.000019
k= 5 için	$x_6 = 1.3247168$	0.0000049	0.0000037
k= 6 için	$x_7 = 1.3247177$	0.00000094	0.00000071
k= 7 için	$x_8 = 1.3247179$	0.00000017	0.00000013
k= 8 için	$x_9 = 1.3247179$	0.00000003	0.00000002

9 iterasyon sonunda **0.0000001** hassasiyetle köke yaklaşılmıştır. İterasyonu sonlandırmak için $|\epsilon_t| < \epsilon_k$ şartına bakılır (ϵ_k daha önce anlatılmıştı). ϵ_k problemi çözen kişi tarafından belirlenen çok küçük bir sayıdır. Köke yaklaşma hassasiyeti ne ölçüde isteniyorsa ϵ_k ona göre seçilir.

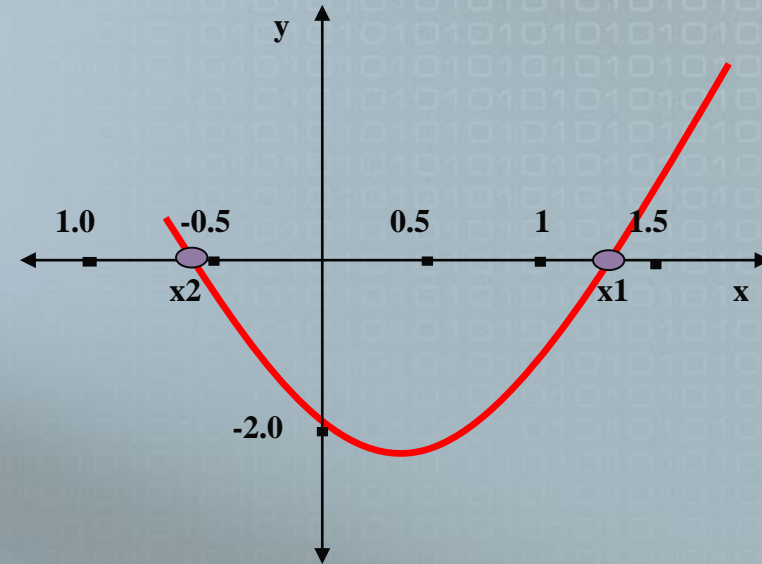
ÖRNEK

$f(x) = 2x^4 - 3x - 2 = 0$ fonksiyonun $x_0 = 1.3$ ve $x_0 = -0.5$ civarında kökleri olduğu bilindiğine göre $\epsilon_k = 0.0000001$ hassasiyetle basit iterasyon yöntemiyle denklemin köklerini bulunuz

ÖRNEK

$f(x) = 2x^4 - 3x - 2 = 0$ fks.nun $x_0 = 1.3$ ve $x_0 = -0.5$ civarında kökleri olduğu bilindiğine göre $\epsilon_k = 0.0000001$ hassasiyetle basit iterasyon yöntemiyle denklemin köklerini bulunuz

Çözüm:

Denklem; $x = g(x)$ şeklinde yazılım. (Yani $x = g(x)$ dönüşümü yapılır)

Öncelikle $x_0 = 1.3$ civarındaki kökü arayalım.

1. Adım

$$3x = (2x^4 - 2)$$

$$x = \frac{(2x^4 - 2)}{3} \rightarrow g'(x) = \frac{8}{3}x^3 \rightarrow g'(1.3) = |-4.506| > 1 \text{ ol.dan uygun değ}$$

2. Adım

$$x(2x^3 - 3) - 2 = 0$$

$$x = \frac{2}{2x^3 - 3} \rightarrow g'(x) = \frac{-12x^2}{(2x^3 - 3)^2} \rightarrow g'(1.3) = |-10.43| > 1 \text{ ol.dan uygun değildir}$$

3. Adım

$$x = \left(\frac{3x + 2}{2}\right)^{1/4} \rightarrow g'(x) = \frac{1}{4} \left(\frac{3x + 2}{2}\right)^{-3/4} \left(\frac{3}{2}\right) \rightarrow g'(1.3) = |0.167| < 1 \text{ ol.dan uygundur}$$

$X_{k+1} = g(x_k)$ yaklaşımıyla köke ulaşılmaya çalışılır.
 $X_1 = g(x_0)$ olacak.

$x_0 = 1.3$
 $x_1 = 1.3105558$
 $x_2 = 1.3123108$
 $x_3 = 1.3126019$
 $x_4 = 1.3126502$
 $x_5 = 1.3126582$
 $x_6 = 1.3126595$
 $x_7 = 1.3126597$

8 iterasyon sonucunda
0.0000001 hassasiyetle kök
bulunmuştur.

İterasyona son vermek için
 $| \epsilon_t | < \epsilon_k$ şartı aranır.

ϵ_k problemi çözen tarafından
saptanır. Ne kadar küçük olursa
iterasyon sayısı o kadar artar.
 ϵ_k seçiminde köke yaklaşma
hassasiyetine göre karar verilir.

$x_0 = -0.5$ yakınlarındaki kök için

$$1) \quad x = \frac{(2x^4 - 2)}{3} \rightarrow g'(x) = \frac{8}{3}x^3 \rightarrow g'(0.5) = |-0.33| < 1 \text{ ol.dan uygundur}$$

$$x_0 = -0.5$$

$$x_1 = -0.6250$$

$$x_2 = -0.5649$$

$$x_3 = -0.5988$$

$$x_4 = -0.5810$$

$$x_5 = -0.5967$$

$$x_6 = -0.5855$$

$$x_7 = -0.5883$$

$$x_8 = -0.5868$$

$$x_9 = -0.5876$$

$$x_{10} = -0.5872$$

$$x_{11} = -0.5874$$

12 iterasyon sonucunda 0.0000001 hassasiyetle kök bulunmuştur.

ÖDEV

$f(x) = x^3 - 4 \cdot \sin(x)$ denkleminin

$x_0 = 1.5$ civarında bir kökünün olduğu bilindiğine göre kökü $\epsilon_k = 0.0000001$ yaklaşımla basit iterasyon yöntemini kullanarak bulunuz.

BSM

6.
Hafta

2.
Sayfa

(x radyan alınacak)

Lineer Olmayan

Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

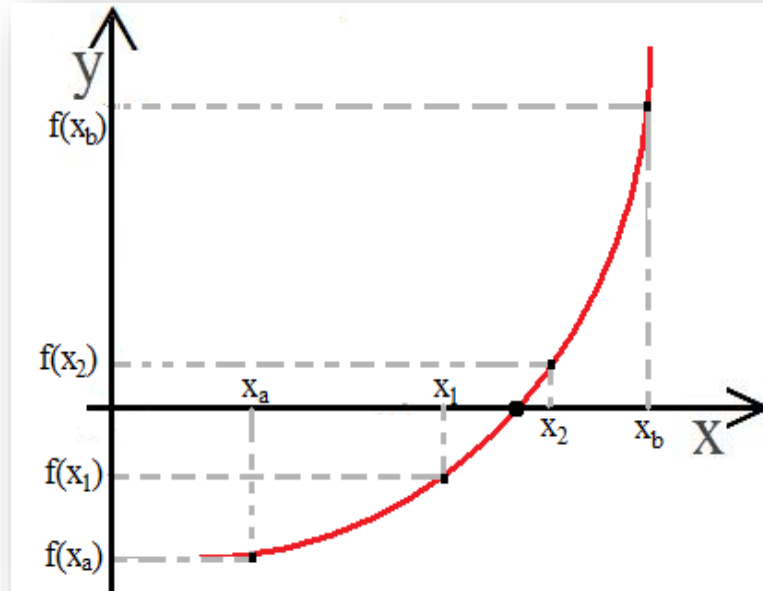
Yarılama (Bisection) Yöntemi :

X_a, X_b başlangıç değerleri için $f(X_a)$ ve $f(X_b)$ değerleri zıt işaretli, böyle başlangıç noktaları bulunabiliyorsa kökün X_a ve X_b arasında olacağı açıktır.

Bir bilinmeyenli bir denklem $f(x) = 0$ biçiminde yazılabilir. Denkleminin kökleri $I_0 = [a, b]$ aralığında ve bu aralıkta f fonksiyonu sürekli olsun.

Aralığı ikiye bölme yöntemi ardışık olarak kökün bulunduğu aralığın uzunluğunu ikiye bölerek kökü içeren aralık uzunluğunu istenildiği kadar daraltan bir yöntemdir.

X_a ile X_b aralığını küçültürük $x_1 = \frac{x_a + x_b}{2}$ ile yeni bir x_1 ve $f(x_1)$ değerleri bulunur. $f(x_1), f(x_a)$ ile aynı işaretli $f(x_b)$ ile zıt işaretli olduğundan kök X_1 ile X_b arasındadır.

Lineer Olmayan Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

Yarılama (İkiye Bölme veya Bisection) Yöntemi :

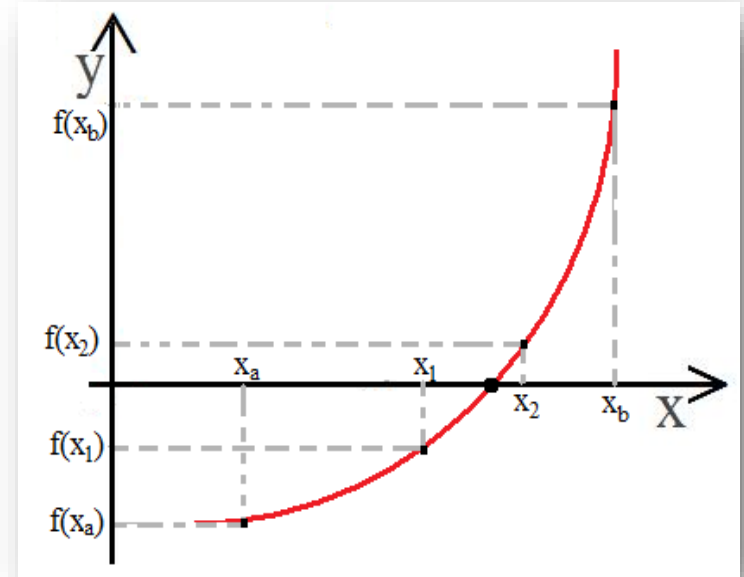
O halde yönteme göre bu iki aralığı daraltmalıyız.

Yani $x_2 = \frac{x_1 + x_b}{2}$ ile yeni x ve $f(x_2)$ değerlerini bulalım.

Grafikten $f(x_1)$ ile $f(x_2)$ 'nin zıt işaretli olduğu görülür. Dolayısıyla kök x_1 ile x_2 arasındadır, bu aralık ikiye bölünerek köke bir adım daha yaklaşılacaktır.

İşlemler son iki x değerinin farkının mutlak değeri verilen bir ϵ değerine eşit veya küçük olana kadar devam eder.

İşlemler $|x_n - x_{n-1}| \leq \epsilon$ olduğunda işlem sonlandırılır ve kök değerin x_n olduğu kabul edilir.

Örnek :

$f(x)=x^3-6.5x^2+13x-9$ fonksiyonunu $[a=1,75, b=2.5]$ aralığında $\epsilon=0,8$ hata ile yarılama metodu ile çözünüz.

$$\left. \begin{array}{l} f(a) = f(1,75) = 0,078125 \\ f(b) = f(2,5) = -0,25 \end{array} \right\} \text{ Zıt işaretli olduğundan kök mevcuttur.}$$

$$c_1 = \frac{a+b}{2} = \frac{1,75+2,5}{2} = 2,125 \quad \left\{ \quad f(c_1) = f(2,125) = -1,13086 \right.$$

$$c_2 = \frac{a + c_1}{2} = \frac{1,75 + 2,125}{2} = 1,9375 \quad \left\{ \quad f(c_2) = f(1,9375) = -0,93970 \right.$$

Lineer Olmayan

Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

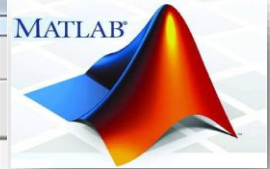
iterasyon	$C=(a+b)/2$	X	f(x)
		1,75	0,078125
		2,5	-0,25
1	2,125	2,125	-0,068359375
2	1,9375	1,9375	0,029052734
3	2,03125	2,03125	-0,016082764
4	1,984375	1,98438	0,007686615
5	2,0078125	2,00781	-0,003936291
6	1,99609375	1,99609	0,001945436
7	2,001953125	2,00195	-0,000978462
8	1,999023438	1,99902	0,000487803
9	2,000488281	2,00049	-0,00024426
10	1,99975586	1,9998	0,00012204

İşlemlere devam edildiğinde
 $x_{\text{kök}} = 1,99975586$ bulunur

Lineer Olmayan Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

```
Editor - C:\MATLAB701\work\bisection_1.m
File Edit Text Cell Tools Debug Desktop Window Help
[Icons] Stack: Ba...

1  %---- Aralığı İkiye Bölme Yöntemi -----
2  - clear all;
3  % f(x) = k1 * x^3 + k2 * x^2 + k3 * x + k4 olmak üzere:
4  - k1 = 1; k2 = -6.5; k3 = 13; k4 = -9;
5  % [a , b] aralığına ait değerler giriliyor
6  - a(1) = 1.75; b(1) = 2.5;
7  % İlk yarılama işlemi yapılıyor
8  - x(1) = (a(1) + b(1)) / 2;
9  - f_x = k1 * x(1)^3 + k2 * x(1)^2 + k3 * x(1) + k4;
10 - epsilon = 0.8;
11 - k = 1; % İterasyon başlangıç değeri veriliyor.
12 - while abs(f_x) >= epsilon
13 -     x(k+1) = (a(k) + b(k)) / 2;
14 -     f_x = k1 * x(k+1)^3 + k2 * x(k+1)^2 + k3 * x(k+1) + k4;
15 -     f_b = k1 * b(k)^3 + k2 * b(k)^2 + k3 * b(k) + k4;
16 -     if f_x * f_b < 0
17 -         a(k+1) = x(k+1); b(k+1) = b(k);
18 -     else
19 -         a(k+1) = a(k); b(k+1) = x(k+1);
20 -     end
21 -     k = k + 1;
22 - end
23 - k = k-1;
24 - disp(['İterasyon sayısı:']);
25 - disp(k);
26 - disp(['Yaklaşık kök değeri: ']);
27 - disp(x(k));
```


>> bisection_1

iterasyon sayısı:

8

Yaklaşık kök değeri:

1.7559

Ödev

BSM

6.
Hafta

29.
Sayfa

Örnek :

$$e_x - 5\sin(\pi x 2) = 0$$

fonksiyonunun kökünü yarılama metodunu kullanarak $[-1, 1]$ aralığında bulunuz.

İşlemleri $|(b-a)/2| < 0.001$ olana kadar devam ediniz.

İlk adımda sınır değerler $a=-1$ ve $b=1$ olarak seçilerek $f(a)$ ve $f(b)$ değerleri bulunur.

Eğer $f(a)=0$ veya $f(b)=0$ olursa kök bunlardan biridir değilse $r=(a+b)/2$ değeri bulunur ve $f(r)$ hesaplanır.

$f(r).f(a)$ ve $f(r).f(b)$ nin negatif olma durumlarına göre sınır değerler değiştirilerek yeni adıma atlanır.

Verilen fonksiyonun kökünün yarılama metodu kullanılarak elektronik hesaplayıcıda adımlar tekrarlanır.

Lineer Olmayan Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
1	a	b	f(a)	f(b)	$r=(a+b)/2$	f(r)	$f(r)*f(a)$	$f(r)*f(b)$	$ b-a /2$
2	-1.0000	1.0000	5.3679	-2.2817	0.0000	1.0000	5.3679	-2.2817	1.00000
3	0.0000	1.0000	1.0000	-2.2817	0.5000	-1.8879	-1.8879	4.3077	0.50000
4	0.0000	0.5000	1.0000	-1.8879	0.2500	-0.6301	-0.6301	1.1896	0.25000
5	0.0000	0.2500	1.0000	-0.6301	0.1250	0.1573	0.1573	-0.0991	0.12500
6	0.1250	0.2500	0.1573	-0.6301	0.1875	-0.2458	-0.0387	0.1549	0.06250
7	0.1250	0.1875	0.1573	-0.2458	0.1563	-0.0463	-0.0073	0.0114	0.03125
8	0.1250	0.1563	0.1573	-0.0463	0.1406	0.0551	0.0087	-0.0025	0.01563
9	0.1406	0.1563	0.0551	-0.0463	0.1484	0.0043	0.0002	-0.0002	0.00781
10	0.1484	0.1563	0.0043	-0.0463	0.1523	-0.0210	-0.0001	0.0010	0.00391
11	0.1484	0.1523	0.0043	-0.0210	0.1504	-0.0084	0.0000	0.0002	0.00195
12	0.1484	0.1504	0.0043	-0.0084	0.1494	-0.0021	0.0000	0.0000	0.00098

BSM

6.
Hafta

31.
Sayfa

1. İlk adımda ilk sınır değerleri a ve b nin değerleri A2 den B2 hücrelerine yazılmıştır, daha sonra bu değerlere karşılık gelen fonksiyon değerleri C3 ve D3 hesaplanır. C3 hücresine $=\text{ÜS}(A3)-5*\sin(22/7*A3/2)$ yazılır. Buradaki A3 a değerinin sayısal büyüklüğüdür. Aynı şekilde b değerine karşılık gelen fonksiyon değeri de D3 hücresine $=\text{ÜS}(B3)-5*\sin(22/7*B3/2)$ şeklinde yazılır. Aynı işlem F3 içinde yapılabilir.
2. Daha sonra $f(a)*f(r)$ ve $f(a)*f(b)$ değerleri G3 ve H3 hücrelerinde hesaplanır. Bu G3 hücresi için $=C3*E3$ ile ve I3 hücresi için $=D3*F3$ yazılır. En son satırda ise hata miktarını kontrol etmek için iki sınır değer arasındaki farkın mutlak değerinin yarısı hesaplanmıştır.

Örnek :

$f(x) = x^3 + 2x^2 + 6x + 3 = 0$ denkleminin $-1 < x < 0$ aralığında bir köke sahip olduğu bilinmektedir.

Bu kök bu aralıkta yarılama yöntemiyle $\varepsilon = 0.06$ hata ile hesaplayınız.

Çözüm:

$$x_L = -1 \quad x_U = 0 \quad \text{ve}$$

$$f(x_L) = f(-1) = -2 \quad f(x_U) = f(0) = 3 \quad \text{Buradan,}$$

$f(x_L) f(x_U) < 0$ olduğundan $-1 < x_k < 0$ olacak şekilde bir kök vardır.

$$\bullet \quad x_k = \frac{x_L + x_U}{2} = \frac{-1 + 0}{2} = -0.5, \quad f(x_k) = f(-0.5) = 0.375 \Rightarrow x_L = -1,$$

$$x_U = x_k = -0.5$$

$$f(-0.5) = 0.375 \quad f(-1) = -2.0$$

$$|x_k - x_L| = |-1 + 0.5| = 0.5 > \varepsilon \text{ olduğundan işleme devam edilir.}$$

$$\bullet \quad x_k = \frac{-1 - 0.5}{2} = -0.75 \quad f(x_k) = f(-0.75) = -0.79688 \Rightarrow x_L = x_k = -0.75,$$

$$x_U = -0.5$$

$$f(-0.75) = -0.796875 \quad f(-0.5) = 0.375$$

$$|-0.5 + 0.75| = 0.25 > \varepsilon \text{ olduğundan işleme devam edilir.}$$

$$\bullet \quad x_k = \frac{-0.75 - 0.5}{2} = -0.625 \quad f(x_k) = f(-0.625) = -0.21289 \Rightarrow :$$

$$x_L = x_k = -0.625, \quad x_U = -0.5$$

$$f(-0.625) = -0.212891 \quad f(-0.5) = 0.375$$

$$|-0.625 + 0.5| = 0.125 > \varepsilon \text{ olduğundan işleme devam edilir.}$$

$$\bullet \quad x_k = \frac{-0.625 - 0.5}{2} = -0.5625 \quad f(x_k) = f(-0.5625) = 0.0798 \Rightarrow x_L = -0.625,$$

$$x_U = x_k = -0.5625$$

$$f(-0.625) = -0.212891 \quad f(-0.5625) = 0.0798340$$

$|-0.625 + 0.5625| = 0.0625 > \varepsilon$ olduğundan işleme devam edilir.

$$\bullet \quad x_k = \frac{-0.625 - 0.5625}{2} = -0.59375 \quad f(x_k) = f(-0.59375) = -0.0667 \Rightarrow x_L = -0.59375,$$

$$x_U = x_k = -0.5625$$

$$f(-0.59375) = -0.0667419 \quad f(-0.5625) = 0.0798340$$

$|-0.59375 + 0.5625| = 0.03125 < \varepsilon$ olduğundan

verilen denklemin yaklaşık kökü $\varepsilon = 0.05$ hata ile $x_k = -0.59375$ dir.

x	$f(x)$
-1	-2
0	3
-0.5	0.375
-0.75	-0.796 88
-0.625	-0.212 89
-0.5625	0.0798
-0.59375	-0.0667

Örnek : $f(x) = \exp(x) - x - 2 = 0$ denkleminin $1 < x < 1.8$ aralığında bir köke sahip olduğu bilinmektedir. Bu kökü aralık yarılama yöntemiyle $\varepsilon = 0.06$ hata ile hesaplayınız.

Lineer Olmayan

Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

Çözüm: $f(1) = -0.281\,718\,172$ $f(1.8) = 2.249\,647\,46$

$f(1)f(1.8) < 0$ olduğundan

$f(x)$ fonksiyonunun $1 < x < 1.8$ aralığında bir kökü vardır.

$$\bullet \quad x_k = \frac{1 + 1.8}{2} = 1.4 \quad f(1.4) = 0.655\,199\,967 \Rightarrow x_L = 1, \quad x_U = x_k = 1.4$$

$$f(1) = -0.281\,718\,172 \quad f(1.4) = 0.655\,199\,967$$

$$|x_k - x_L| = |1.4 - 1| = 0.4 > \varepsilon \text{ olduğundan işleme devam edilir.}$$

$$\bullet \quad x_k = \frac{1 + 1.4}{2} = 1.2 \quad f(1.2) = 0.120\,116\,923 \Rightarrow x_L = 1, \quad x_U = x_k = 1.2$$

$$f(1) = -0.281\,718\,172 \quad f(1.2) = 0.120\,116\,923$$

$$|x_k - x_L| = |1.2 - 1| = 0.2 > \varepsilon \text{ olduğundan işleme devam edilir.}$$

$$\bullet \quad x_k = \frac{1 + 1.2}{2} = 1.1 \quad f(1.1) = -0.09583\,39761 \Rightarrow x_L = x_k = 1.1, \quad x_U = 1.2$$

$$f(1.1) = -0.09583\,39761 \quad f(1.2) = 0.120\,116\,923$$

$$|x_k - x_L| = |1.2 - 1.1| = 0.1 > \varepsilon \text{ olduğundan işleme devam edilir.}$$

$$\bullet \quad x_k = \frac{1.2 + 1.1}{2} = 1.15 \quad f(1.15) = 0.00819290969 \Rightarrow x_L = 1.1, \quad x_U = x_k = 1.15$$

$$f(1.1) = -0.0958339761$$

$$f(1.15) = 0.00819290969$$

$$|x_k - x_L| = |1.1 - 1.15| = 0.05 > \varepsilon \quad \text{olduğundan işleme devam edilir.}$$

$$\bullet \quad x_k = \frac{1.1 + 1.15}{2} = 1.125 \quad f(1.125) = -0.0447831511 \Rightarrow x_L = x_k = 1.125, \quad x_U = 1.15$$

$$f(1.125) = -0.0447831511$$

$$f(1.15) = 0.00819290969$$

$$|x_k - x_L| = |1.125 - 1.15| = 0.025 < \varepsilon = 0.06 \quad \text{olduğundan}$$

verilen denklemin yaklaşık kökü $x = 1.125$ tir.

Lineer Olmayan Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

Tanım

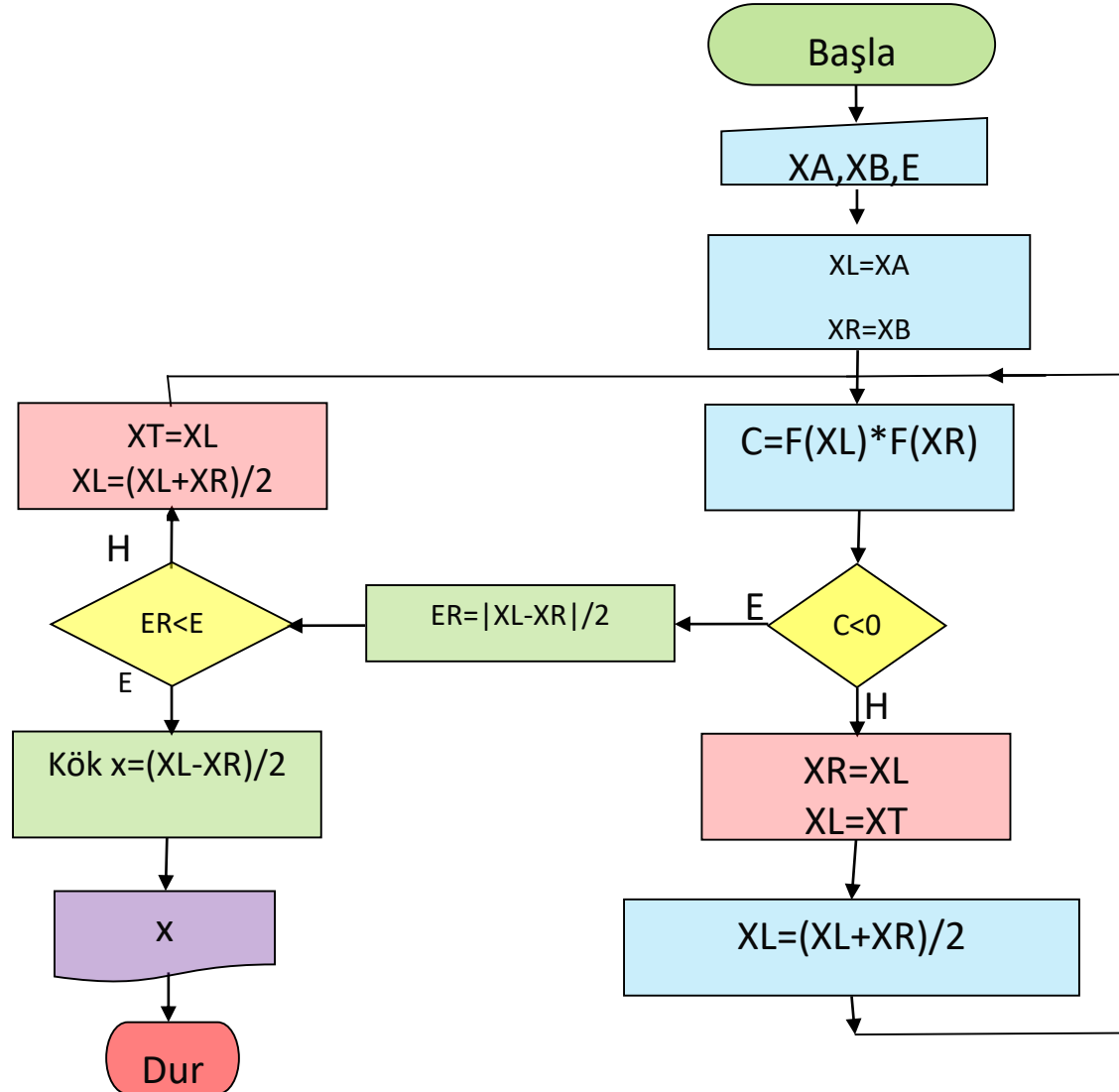
Aralığı İkiye Bölme

Akış Diyagramı

BSM

6.
Hafta

40.
Sayfa

Lineer Olmayan

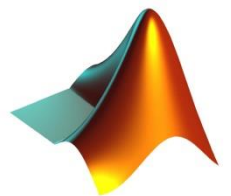
Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

```
1  %---- Aralığı İkiye Bölme Yöntemi -----
2  - clear all;
3  % f(x) = k1 * x^2 + k2 * x + k3 olmak üzere:
4  - k1 = 1; k2 = -7;    k3 = 10;
5  % [a , b] aralığına ait değerler giriliyor
6  - a(1) = 1;    b(1) = 4;
7  %İlk yarılama işlemi yapılıyor
8  - x(1) = (a(1) + b(1)) / 2;
9  - f_x = k1 * x(1)^2 + k2 * x(1) + k3;
10 - epsilon = 0.03;
11 - k = 1; % İterasyon başlangıç değeri veriliyor.
12 - while abs(f_x) >= epsilon
13 -     x(k+1) = (a(k) + b(k)) / 2;
14 -     f_x = k1 * x(k+1)^2 + k2 * x(k+1) + k3;
15 -     f_b = k1 * b(k)^2 + k2 * b(k) + k3;
16 -     if f_x * f_b < 0
17 -         a(k+1) = x(k+1);    b(k+1) = b(k);
18 -     else
19 -         a(k+1) = a(k);    b(k+1) = x(k+1);
20 -     end
21 -     k = k + 1;
22 - end
23 - k = k-1;
24 - disp(['iterasyon sayısı:']);
25 - disp(k);
26 - disp(['Yaklaşık kök değeri: ']);
27 - disp(int2str(x(k)));
```

BSM

6.
Hafta

41.
Sayfa

Lineer Olmayan Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

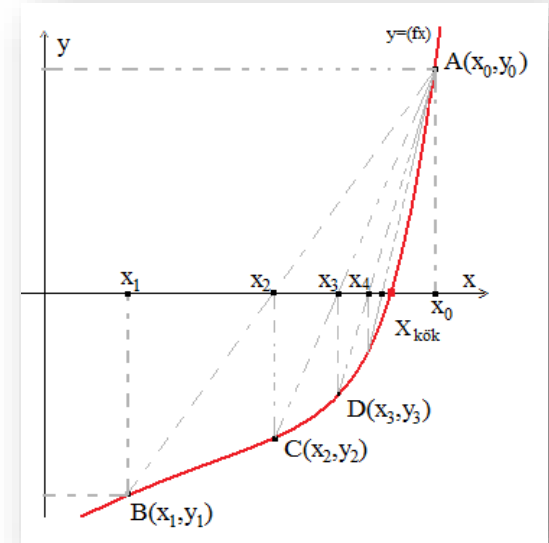
Kiriş (secant) Yöntemi :

Grafikteki A ve B noktaları arasındaki girişin denklemini yazalım ,

$$y - y_0 = \frac{y_0 - y_1}{x_0 - x_1} (x - x_0)$$

A ve B noktalarının oluşturduğu girişin eksenini kestiği nokta bu denklemde ;

$$y - y_0 = \frac{y_0 - y_1}{x_0 - x_1} (x - x_0)$$

Böylece x_0 ve x_1 gibi bilinen başlangıç noktalarıyla gerçek kök $x_{\text{kök}}$ 'e daha yakın bir kökü $f(x)$ fonksiyonunun türevine gerek kalmadan bulabiliriz.

İşlemlere devam ederek yeni giriş noktaları bularak bunların x eksenini kestiği noktalarından gerçek köke daha da yaklaşabiliriz.

Lineer Olmayan Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

A ve C noktalarını oluşturan kirişe göre;

$$x_3 = x_0 - \frac{(x_2 - x_0)y_0}{y_2 - y_0}$$

olur.

İşlemler benzer şekilde devam ettirildiğinden, genel ifadeyi aşağıdaki gibi ifade edebiliriz;

$$x_{n+1} = x_0 - \frac{(x_n - x_0)y_0}{y_n - y_0}$$

Önceki yöntemlerle olduğu gibi burada da mutlak hatanın verilen bir ϵ değerinden küçük olana kadar işlemlere devam edilir.

Yöntem her zaman yakınsak olması nedeniyle **A** noktasındaki $f(x_0)$ noktasına karşılık gelen **B,C,D** gibi hesaplanan noktalardaki değerleri ile zıt işaretli olması gerekir.

$$\textit{Kiriş yöntemi} \quad x_{i+1} = x_i - \frac{(x_i - x_{i-1})}{(y_i - y_{i-1})} y_i$$

Örnek:

$f(x) = e^{-x} - x = 0$ denkleminin köklerini (0,1) aralığında kiriş yöntemi ile hesaplayınız.

Çözüm:

$f(0) = 1$, $f(1) = -0.632120559 \Rightarrow f(0)f(1) < 0$ olduğundan bu aralıkta kök mevcuttur.

$$x_2 = x_1 - \frac{(x_1 - x_0)y_1}{y_1 - y_0} = 1 - \frac{1 - 0}{-0.632120559 - 1}(-0.632120559) = 0.612699 ,$$

$$f(0.612699) = y_2 = -0.0708127$$

$$x_3 = x_2 - \frac{(x_2 - x_1)y_2}{y_2 - y_1} = 0.612699 - \frac{0.612699 - 1}{0.0708127 - (-0.632120559)}(-0.0708127) = 0.661559584$$

$$f(0.661559584) = y_3 = -0.145513693$$

...

Lineer Olmayan

Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

Örnek : $f(x) = e^{-x} - x = 0$

denkleminin köklerini $(0,1)$ aralığında **Kiriş Yöntemi** ile hesaplayınız.

Çözüm:

$$f(0) = 1.0 \quad f(1) = -0.632\,120\,559 \Rightarrow f(0)f(1) < 0$$

olduğundan bu aralıkta bir kök vardır.

$$x_0 = 0, \quad y_0 = f(x_0) = 1 \quad x_1 = 1 \quad y_1 = f(x_1) = -0.632\,120\,559$$

$$\bullet \quad x_2 = x_1 - \frac{x_1 - x_0}{y_1 - y_0} y_1 = 1 - \frac{1 - 0}{-0.632120559 - 1} (-0.632120559) = 0.612\,699 ,$$

$$f(0.612\,699) = y_2 = -0.07\,081\,27$$

$$\bullet \quad x_3 = x_2 - \frac{x_2 - x_1}{y_2 - y_1} y_2 = 0.612\,699 - \frac{(0.612\,699 - 1)}{(-0.07\,081\,27 + 0.632\,120)} (-0.07\,081\,27) = 0.563\,838$$

$$|x_3 - x_2| = |0.563\,838 - 0.612\,699| = 0.048\,861$$

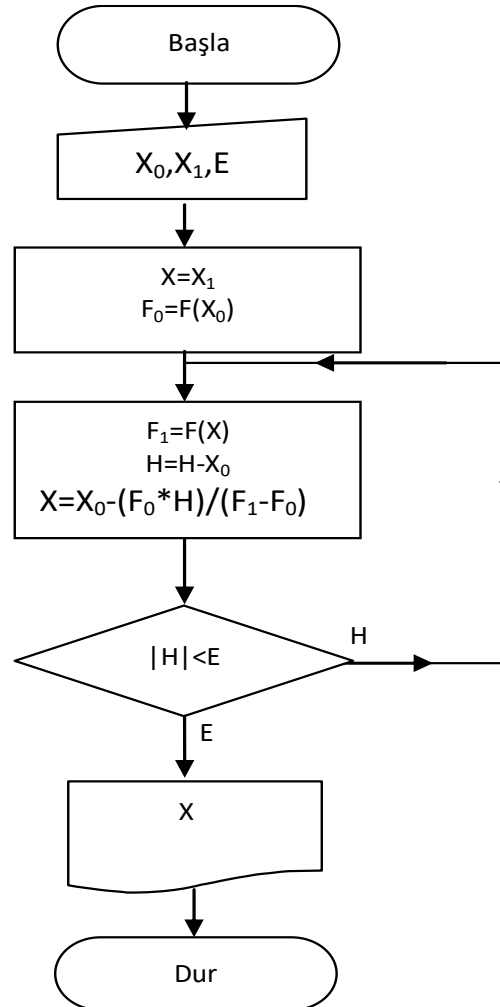
$$f(0.563\,838) = y_3 = 0.00518297,$$

- $x_4 = 0.567170$ $|x_4 - x_3| = |0.567170 - 0.563838| = 0.003332$
- $x_5 = 0.567143$ $|x_5 - x_4| = |0.567143 - 0.567170| = 2.7 \times 10^{-5}$
- $x_6 = 0.567143$ $|x_6 - x_5| = |0.567143 - 0.567143| = 0$

O halde verilen denklemin yaklaşık kökü $x = 0.567143$ dir.

Lineer Olmayan Denklem Sistemlerinin Çözüm Yöntemleri

Kiriş Yöntemi

Sayısal Analiz S.Akpınar

BSM

6.
Hafta

49.
Sayfa

Sonraki Hafta :

Lineer Olmayan
Denklem Sistemlerinin Çözümleri...

